

ӘОЖ 341.1

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПЕН САЯСАТТЫҢ АРА ҚАТЫНАСЫ

Таукебай Олжас Сатылұлы

Taukebay.olzhas@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Заң факультетінің Халықаралық құқық мамандығының 2 курс студенті

Американдық заңгер Р. Бек былай деп жазады: "құқық саясатсыз өмір сүре алмайды, дәл солай саясат та құқықсыз жұмыс жасай алмайды».

Саясат-мемлекеттің жұмыс істеуіне байланысты қоғамдық өмірдің мәселелері мен оқиғаларын қамтитын ұғым. Саясат - ішкі және сыртқы қатынастарды реттеу құралы. Халықаралық құқық -халықаралық құқық субъектілері арасындағы өзара байланыс. Халықаралық құқық шетелдік элементтер мен осы қатынастарды реттейтін нормативтік актілер қатысатын құқықтық қатынастардың жиынтығы.

Көптеген дереккөздерде авторлар өзара қарым-қатынастың екі нұсқасына бейім: бірінші жағдайда саясаттың мәнін асыра көрсетеді, екінші жағдайда формальды-заңды тәсілді ұстана отырып, түсіндіреді. Басқалары халықаралық құқықты саяси құқықтың жоғары нүктесі деп санайды. Беделді американдық профессор Л. Генкиннің пікірінше, "құқық ол - саясат" Саясатта құқық рөлінің төмендеуі екі құбылысқа да зиян келтіреді. Саясат оны іске

асырудың маңызды құралдарының бірін жоғалтады және сонымен бірге заңның беделі азаяды.

Біздің дәуіріміздің ерекшелігі-саясат рөлінің өсуі. Мемлекеттік және халықаралық қатынастардың неғұрлым көп бөлігі саясат өзегі болып табылатын реттеуді талап етеді. Саясаттың рөлін арттыру оның басты құрамдас бөліктерінің бірі — құқық әсерін анықтайды және күшейтеді. Сыртқы саясат-бұл мемлекеттің халықаралық қызметінің стратегиясы, ол құрамына халықаралық құқық кіретін қоршаған ортаға әсер ету құралдарының барлық арсеналын орналастыруды айқындайды. Саясат мемлекеттің ұлттық және халықаралық мүдделерінің басты көрінісі болып табылады. Өз саясатының мақсаттары мен қағидаттарын басшылыққа ала отырып, мемлекеттер халықаралық құқық нормаларын құрады және қолданады.

Халықаралық құқық белгілі бір мемлекет саясатының нәтижесі болып табылмайды. Халықаралық құқықтың қалыптасуы тарихи процесс. Халықаралық құқық кез келген саясаттың құралы бола алмайды. Кейбір саясат алдында халықаралық құқық қосымша мүмкіндіктер жасайды, ал екінші жағынан оған қайшы келетін саясаттың мүмкіндіктерін шектейді.

Негізгі проблемаларды, мысалы, азаматтардың қауіпсіздігі мен жалпы саяси қатынастар проблемаларын құқықтық реттеу кезіндегі саясаттың рөлі неғұрлым жоғары. Одақ туралы шарттың нақты мазмұны негізінен халықаралық құқықтан емес, қатысушылардың саясатына байланысты. Рас, мемлекеттер одақтасқан жағдайда, мұндай одақ қатысушылардың саясатына үлкен әсер ете алады. Бірақ бұл әсер саяси сипат ретінде құқықтық емес. Егер халықаралық құқықтың арнайы салаларына, мысалы, дипломатиялық және консулдық болса, онда саясаттың олардың нормаларын жасау мен жүзеге асыруға әсері айтарлықтай төмен. Тарих талдауы сыртқы саяси шешімдерді қабылдау кезінде халықаралық құқыққа тиісті көңіл бөлінбейтінін көрсетеді.

Қазіргі таңда көптеген мемлекеттер өз іштерінде жаһандану саясатына өтуде. Бір кездері танымал "ұлттық эгоизм" саясаты біртіндеп күшін жояды. Ол тіпті ұлттық мүдделерді қорғау құралы ретінде қажет емес. Қазіргі заманғы саясат өсіп келе жатқан шамада мемлекеттердің ортақ мүдделері мен жалпыадамзаттық құндылықтарды көрсетуі тиіс. Ұлтшылдық емес, жаһандану болашағы бар сыртқы саясаттың негізі бола алады. Бұл жалпы халықаралық құқықтың ұстанымдарын нығайтуға әкеледі.

Халықаралық құқық нормалары мемлекеттердің өзара ынтымақтастық қағидаларына қарамастан өте жиі бұзылады. Бұл коммерциялық және экономикалық мәселелер бойынша ғана емес, сондай-ақ мемлекеттердің саясатына байланысты да бұзылады. Әр күн сайын мемлекеттер бірін – бірі халықаралық құқық нормаларын бұзғандығы жайлы айыптап жатады. Қырым аннексиясы жоғарыда айтылғандардың дәлелі болып табылады. Ресей Қырымды иеленгеннен кейін халықаралық қоғамдастық түрлі шараларды қолданды. Бірақ объективті себептерге байланысты санкциялар жұмыс істемеді және Қырым Украинаға қайтарылмады. Ал кейбір мемлекеттер тіпті

Ресейдің іс-қимылының заңға қайшы екенін түсініп, ешқандай шара қабылдаған жоқ. Өйткені бұл шаралар жұмыс істемейтінін білген немесе өздерінің қауқарсыздығына сенімді болған. Біздің дәуірімізде саясат өз рөлін күшейте бастайды. Өзінің әскери, экономикалық қуатында кейбір державалар оларға басқа мемлекеттерге қарағанда көп мүмкіндік беретініне сенімді. Бұл жағдайлар барлық дерлік үлкен державаларға сай қасиет. Қытай Халық Республикасы да (ҚХР) өз жерінде көптеген қайта тәрбиелеу лагерьлерінде көптеген мұсылман азшылық өкілдерін тұтқында ұстауда. Тұтқындардың жақындары тіпті БҰҰ қабылдауында болды бірақ бұл әрекеттерінен нәтиже шықпады.

БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі кеңес 2018 жылы 5 қарашадан бастап Әмбебап кезеңдік шолу шеңберінде адам құқықтарының ахуалы бойынша мүше елдердің ұлттық баяндамаларын талқылайды. 6 қараша, Кеңес Қытайдың есебін қарастырғанда, Женевадағы ұйым ғимаратының алдында бүкіл Еуропадан келген жүздеген мың адамның: этникалық тибеттер, ұйғырлар, вьетнамдықтар, түрікмендердің қатысуымен наразылық акциясы өтті.

Кездесуге қатысушылар, олардың айтуынша, "қытай ұлтына қарсы емес, қытай билігін ұстанатын саясатқа қарсы" сөз сөйледі. 6 қарашада БҰҰ ғимаратының ішінде Синьцзяндағы этникалық азшылық мәселесі де көтерілді, атап айтқанда, Қытай билігі "лагерьлерде миллионға жуық мұсылман ұстайды" деп айтылды. Бірқатар елдердің, соның ішінде АҚШ, Жапония, Австралия, Канада және Германия өкілдері Пекиннен бұл "лагерьлерді" дереу жабуды талап етті. Дегенмен бұл жолы да ешқандай талаптар қанағаттандырылмады. Оның себептерін құқық тілімен түсіндіру мүмкін емес. Лагерьлердің бар екендігі және олардың миллиондаған адамды қамауда ұстап отырғандығын барлығы біледі. Және бұл 1999 жылы қабылданған Лунд кеңестерінің тікелей бұзылғандығы болып табылады. Дегенмен ҚХР әлемдегі саяси алпауыт болғандықтан және көптеген елдер оған сауда қатынасында тәуелді болғандықтан ешкім де тәуекелге бел буып қарсы шыға алмады. Сондықтан азшылықтар мәселесі өз шешімін таба қойған жоқ. Саясат әсерінен халықаралық құқықтың жаншылуы көптеген мәселелерде кездеседі. Әсіресе, қызығушы тараптар көп болған жағдайда саясат халықаралық құқықтан жоғарылай бастайды. Израиль – Палестина мәселесі де саясат әсерінен әлі күнге дейін шешімін таппай отыр. Және бұл мәселеде халықаралық құқыққа жіті назар аударылмауда. Этникалық азшылықтарды қудалап жатқан мемлекеттер халықаралық құқықтың көптеген қағидалары мен халықаралық конвенцияларды бұзуда олардың ішінде: Азаматтық және саяси құқықтар жайлы халықаралық пакт, БҰҰ Бас Ассамблеясы 1992 жылғы 18 желтоқсанда қабылдаған ұлттық немесе этникалық, діни және тілдік аз топтарға жататын адамдардың құқықтары туралы Декларация және т.б. халықаралық құжаттар.

1993 жылы Израиль басшысы Шимон Перес пен Палестина лидері Махмуд Аббас Ослода бейбіт келісімге қол қойды, келісімге сәйкес сәйкес

Иордан өзенінің батыс жағалауының бөлігін және газ секторын бақылауға алған Палестина ұлттық әкімшілігі (ПҰӘ) құрылды. "Ослодағы келісімдерге" сәйкес, Палестина әскери күштері Израильдің бейбітшілік пен қауіпсіздікке құқығын мойындауға және террористік қызметті тоқтатуға міндеттелді. 5 жыл ішінде реттеу туралы түпкілікті келісімге қол қою жоспарланған.

Израильдік қоғам мен палестиналықтар арасындағы бейбіт келісімдері бір – біріне лаңкестік шабуылдардан кейін кері кете бастады. Ислам топтары тарапынан тікелей келісімге қол қойылғаннан кейін құлдырауға, Израиль армиясының палестиналық топтарға қарсы жауап іс-қимылдарын жалғастырудан кейін бейбіт тұрғындар да қаза тапты. Бұл әрекеттердің барлығы басқа қызығушы тараптардың саясатына байланысты болып отыр. Израильді қажетті тауармен АҚШ қамтамасыз етсе, Палестинаны керісінше Ресей жақтайды, сондай ақ Палестиналық арабтар мұсылмандар болса, Израильдіктер иудей дінін ұстанушылар. Осының барлығы да олардың қарым қатынасының бұзылуына өз әсерін тигізуде.

Жоғарыда көргеніміздей саясат пен құқық арасындағы теңдік кей кездері бұзылып отырады. Тарихымызда сыртқы саясат халықаралық құқыққа қайшы келіп, мемлекетаралық қарым-қатынастың осы ортақ тілін елемегені бірнеше рет болды. Осыған байланысты халықаралық қатынастарда, оның ішінде күшке негізделген саясат құқық үстемдігі туралы пікір туындайды. Бірақ бұл пікір қате; тарих көрсетіп отырғандай, жекелеген фактілер, әсіресе халықаралық өмірде мәселелерді күшпен шешу жалпы ережені құра алмайды. Заңды тазалықпен қамтамасыз етілмеген мұндай шешімдер бастапқыда тұрақсыздық жасайды. Гуго Гроций әлі 1625 жылы "халықтың табиғи құқығын және құқығын бұзатын халық болашақта өз тыныштығының негізін бұзады" деп жазды. Әлемдік тыныштықты қамтамасыз етудің бірден бір жолы ол – құқық пен саясаттың ара қатынасының ортақ тұсын тауып сол бағыттан айырылмай.

Қолданылған ақпарат көздері:

1. Beck R. The Grenada Invasion Boulder. 1994. P. XI.
2. Journal of International affairs. 1990. Vol 44. P. 183
3. <https://rus.azattyq.org/a/kazakh-geneva-protest-pressure/29586115.html>
4. ¹ ЛУНДСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ОБ ЭФФЕКТИВНОМ УЧАСТИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ В ОБЩЕСТВЕННОПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ С ПОЯСНИТЕЛЬНЫМИ ПРИМЕЧАНИЯМИ Сентябрь 1999 года // <https://www.osce.org/ru/hcnm/32252?download=true>
5. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт. Бас Ассамблеяның 1966 жылғы 16 желтоқсандағы қарарымен қабылданған // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

6. Декларация о правах лиц, принадлежащих к национальным или этническим, религиозным и языковым меньшинствам принятый Генеральной Ассамблеи ООН от 18 декабря 1992 года//
http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/minority_rights.shtm
- 7.¹
https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%82#%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5_%C2%AB%D0%A1%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2_%D0%9E%D1%81%D0%BB%D0%BE%C2%BB
8. <https://knigi.news/mejdunarodnoe/mejdunarodnoe-pravo-vneshnyaya-49122.html>